նին՝ նորոգուելու և ընդլայնուելու հրամանն ստացաւ երէկ քաղաքապետութեան ատեանէն։ Գործողութիւններն արդէն սկսած էին։ Եկեղեցին քարուքանդ եղած էր ութ օր առաջ, և ժողովուրդ՝ բարեպաշտական եռանդով նորա փլատակին մէջ նոյն իսկ՝ առաքինական գործ մը կատարելու կը յաջողի։ Այն եկեղեցիի վերանորոգութիւնն՝ իբր թէ լինէր ընդ. գործ մը. վերաշինութիւնն՝ բոլոր Վանեցիներին համակրելի է։

Սրտեր կը միանան, զգացումներն զիրար կը գիրկընդխառնեն։ Ամենուրեք միօրինակ խօսակցութեան նիւթ կը տեսնէք. — Արարք եկեղեցիի վերանորոգութիւն, և Սրբազան Առաջնորդի փութաջան արիութիւնը։ Ամեն մարդ գոհ է այժմ իր առաջնորդին արդարասիրութիւնէն։ Համակրական ցոյցեր՝ դէպի առաջնորդարանական վարչութիւնը հանրային կամ ժողովրդային է։ Ժողովուրդ և աղաները կը սիրեն միևնոյն տպաւորութիւններով Պօղոս Սրբազանին։ Ոչ որ հակախրիմեան և հակապօղոսեան է. և լրջմտութիւնը կը թելադրէ մեզ սիրել թէ առաջինն և թէ վերջինն՝ իւրաքանչիւրն իր տաղանդովն։

Աւելորդ չէ յիշել Պօղոս Սրբազանի ժրաջան գործունէութիւններն՝ իր վարչական ազդեցութիւններուն ներքև։ Ամեն օր և ամեն բոպէ առաջնորդարանին սրահն լի է խուռն բողոքարկուներով, որոց մէջ կը գտնուին նաև թիւրք և քիւրտ՝ հակառակ իրենց հնապաշտական ամբարհաւաճութեան։ Անձամբ կը լսէ բողոքներն, կը լուծէ ամեն կնճիռ։ Իր ազդեցութիւնն աներկբայելի է Գաւ. իշխանութեան շրջանակի մէջ և ամենուրեք։ Ոչ որ ձեռնունայն ետ չը դառնար։ Ժողովուրդ Գաւ. իշխանութեան անխիղճ ճանկին մէջ մինչև ոսկորը փետտուելով, իհարկէ անհուն երախտագիտութիւն պէտք է մատուցանէ դէպի այս արդարադատ վարչութիւնն՝ որ առաջնորդող ղեկն կը վարէ Գեր. Պօղոս Սրբազանն։

Գրասէր։

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ ՕՐԻՈՐԴԱԿԱՆ ՀՈԳ. ԾԽԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ.

Ստացանք Վաղարշապատի օրիորդական Հոգ. դպրոցի Խնամակալուհւոյ ի հրատարակութիւն սոյն տեղեկագիրը, որ խնամակալ Տիկինը ներկայացրել է հասարակական ժողովին։

Ցարդելի Պարոնայք.

1882 թուին ընտրուեցի դպրոցիս խնամակալ. մեծ պատիւ էր ինձ այդ, որ հասարակութիւնն արեց, և ես ոչ թէ իմ ուժերի՝ այլ հասարակութեան համակրութեանն ու օժանդակութեանն ապաւինելով ստանձնեցի ինձ առաջարկած պարտականութիւնը և ուրախ եմ, որ կարեացս չափ կարող եմ ծառայել այն հասարակութիւնը, որի մէջ բնակուելու բաղդն ունիմ.

Ամենայն նոր գործ սկզբում ոչ միայն դժուարութիւններ, այլև զոհողութիւններ է պահանջում. իմ ընտրուած օրից տասն տարի առաջ օրիորդական դպրոցը Վաղարշապատում նորութիւն էր և զոհողութիւն էր պահանջում բնականաբար, բայց տասն տարին սակաւ ժամանակ չէ. Տասն տարուայ ընթացքում նորութիւնն արդէն հնացած է լինում կամ որպէս աներագործելի մի բան մոռացութեան տրուելով և կամ եթէ յաջողվում է, արդէն ինքը գործը իւր միջոցներով ապահովուած է լինում. Այս է պատճառը, որ մարդիկ սովորութիւն ունին տօնել տասնամեակներ. Ես ինկատի ունենալով որ, եթէ օրիորդաց դպրոցը մի աներագործելի բան լինէր Վաղարշապատում, կամ բնաւ գոյութիւն չէր ունենալ և կամ շուտով կըփակուէր, բայց բարեբաղդաբար ոչ միայն պահել է իւր գոյութիւնը, այլև խոստանում էր ապագայում շարունակուել և պիտանի հանդիսանալ,—վստահացայ ստանձնել դպրոցիս խնամակալութեան ծանր պաշտօնը.

Իմ դէպի ժողովուրդն ունեցած յոյսը վստահութիւն տուեց ինձ բայց որչափ չըկամենայի ինձ խաբուած տեսնել իմ յոյսերի մէջ, Սակայն 124ր. 38կ. տոկոսաւոր պարտքը ծանրանում էր իմ վերայ. Այդ պարտքի տակ ճնշուած մի տեսակ տատամսութեան մէջ էի, չէի վստահանում 188¼ ուսումնական շրջանին ձեռնամուխ լինել. սակայն խղճահարվում էի փակել դպրոցի դռները ուսման ծարաւի այն մի քանի աղջիկների առաջ, որոնք բաղխում էին դպրոցի դռները իրանց ուսման պասքը զովացնելու համար. Մինչ այս անորոշ դրութեան մէջ էի, մի քանի բարեսէր անձինք վստահութիւն և քաջալերութիւն տուին ինձ բանալ դպրոցիս դռները. վճռողական քայլ արի և դպրոցիս դռները բացի. Նոքա, որոնք յուսադրել էին ինձ խօսքով, գործով ևս փութացին իրանց կարեաց չափ օգնել. Ցատուկ շնորհակալութիւն այդ բարեսէր անձանց.

Դպրոցը բանալիս հինգ ուսուցիչ արդէն պատրաստի ունէի, որոնք սկսեցին իրանց գործը, դոցանից միայն երկուքը ամնական պէտք է ստանային, իսկ երկքը իրանց խոստման համաձայն ձրիաբար սկսեցին ուսուցանել. Զըկայ բարեգործութիւն, որ չունենայ իւր արձագանքն ու հետևողը. ձրիաբար աշխատելու ցանկութիւն յայտնեցին և ուրիշները. այսպիսով ևս ինձ ոչ միայն քաջալերուած, այլ և գործի յաջողութիւնը երաշխաւորուած դտայ.

Ասացի որ դպրոցիս ուսուցիչներից ելկուսը միայն ամսական պէտք է ստանային, սակայն ի նկատի ունենալով դոցա ստացած ռոճկի քանակութիւնը, դոքա ևս գրեթէ ձրիաբար են աշխատել, որոնք են մեծապատիւ օրիորդներ

Սողոմէ Տէր Մարտիրոսեան շաբաթական 8 դաս, տարեկան 150 ր. և Մարիամ Աստուածատրեան վերակացութեան և ձեռագործի համար տարեկան 120 բուբլի. վերջինիս դպրոցի կողմից տրուած է բնակարան, վառելափայտ և ծառայ.

Ձրիաբար ուսուցին

Դպրոցիս բացման օրից Արժանապատիւ Յուսիկ Վարդապետ Մովսիսեան շաբաթական 2 դաս, Շնորհունակ Եփրեմ Սարկ. Սուքիասեան շաբաթական 8 դաս և մեծապատիւ օրիորդ Շուշանիկ Շամքորեան շաբաթական 9 դաս.

Նոյեմբեր ամսից մեծ. օրիորդ Մարգարիտ Ստեփաննոսեան 10 դաս. և մեծ. Պ. Կարապետ Վարդանեան 5 դաս.

Տարուոյս Փետրուարից մեծ. օրիորդ Վարսենիկ Օհանջանեան 6 դաս. Ձրիաբար տրուած դասերի գումարն է 40.

Դասերի այդ քանակութեան համար անհրաժեշտ հարկաւոր էին երկու ուսուցիչներ, որոնց իւրաքանչիւրին եթէ վճարելու լինէինք առնուազն 300 բուբլի, դպրոցը 600 բուբլի ևս աւելի ծախք պիտի ունենար. ուրեմն ի շնորհս յիշեալ բարեսէր անձանց՝ դպրոցս խնայողութիւն է ունեցել 600 բուբլի. որի համար ես իրրև խնամակալ՝ ամսոյս 24ին ուսուցչական վերջին ժողովում, երբ վերջանում էր 188¹/₄ ուսումնական շրջանը յայտնեցի իմ լիուլի շնորհակալութիւնը.

188¹/₄ ուսումնական շրջանին դպրոցում գործել են 8 անձինք. այդ թիւը համեմատելով դպրոցիս դրութեան—այո՛ շատ է. սակայն ի նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ անհնարին էր աւելի պահանջել քան որ իրանք ձրիաբար ուսուցանողները կըկամենային, պարտաւորուեցի գոհ սրտով և շնորհակալութեամբ ընդունել նոցա առաջարկութիւնը, միայն որ՝ դպրոցում հարկաւոր առարկաները և դասերը բաց թողուած չըլինին.

Դպրոցում օրական եղել է 4 դաս. Ձեռագործի դասերը տրուել են ճաշից յետոյ. Ուսուցանելի առարկաները եղել են — Ծխական դպրոցներին յատկացեալները.

Աշակերտները զետեղուած էին Ա. դասարանում 14՝ երկու բաժանմունքով. Պատրաստական դաս. 26՝ երեք բաժանմունքով.

Տարեկան քննութիւններն սկսուեցին Մայիսի 22ին և վերջացան 24ին, և ինչպէս կըվկայեն հանդիսականներից շատերը քննութեանց արդիւնքը ընդհանրապէս գոհացուցիչ էր, այնպէս որ Ա. դասարանի առաջնակարգ 8 աշակերտները եթէ շարունակելու լինին, պէտք է անցնեն Բ. դասարանի դասընթացք. Պատրաստականից 5 աշակերտ փո-

խուեցին Ա. դասարան ստորին բաժանմունք. իսկ մնացեալները նոյն դասարանի մի բաժանմունքից միւսը փոխուելով՝ հարկ չեմ համարում այստեղ ճշտել։

Այսքան բաւական համարելով ուսումնական մասին, պարտք եմ համարում համառօտապէս մէջ բերել նաև դպրոցիս տնտեսական հաշիւը։

ՄՈՒՏՔ ԵՂԵԼ Է.

188՛/, շրջանում	Ռ.	Կ.
Ա. Թատրոնից	60	
Բ. Աշակերտաց թոշակ	300	
Գ. Նուէրներ	43	
Դ. Վիճակախաղ	157	
Ե. Նախկին հոգաբարձութիւնից մնացորդ գումար	13	26
Զ. Մանկական թատրոն	40	
Է. Ծաղկեվանքի ուխտատեղից	40	
Ը. Պարտք	150	
Թ. Ի Տեղի տօնական պցելութեան	9	
Գումար	812	26

188՛/, շրջանում.		
Թատրոնից	46	80
Աշակերտաց թոշակ	288	
Նուէրներ	113	
Եօլկպից	30	
	477	80

ԾԱԽՔ Է ԵՂԵԼ.

	188՛/, շրջանում.		188՛/, շրջանում.
	Ռ.	Կ.	Ռ.
Ա. Վարժապետների ռոճիկ	750		270
Բ. Ծառայի վարձ	40		40
Գ. Վառելափայտի	52	50	30
Գ. Ձեռագործի իրեղինաց	62		34
Ե. Նուէրներ ձրի ուսուցիչներին	100		100
Զ. Դպրոցի պարտքի և նորա տոկոսիքի հաշվում վճարած	20		
Է. Վարձ հիւսնի	12		
Գումար	1036	50	474

188՛/, թուի ծախքը մուտքից հանելով մնաց պարտք 224 ռ. 23՛/, կ. 188՛/, թուի ծախքը մուտքից հանելով՝ մնաց պատրաստի դրամ 3 ռուբլի 80 կ. որով և 188՛/, տարեշրջանը սկսելիս դպրոցը այժմէն

224 ր. 23՝/, կօպէկ պարտք ունի, նոյն ինքն դպրոցի շինութիւնը իւր քայքայուած դրութեամբ վերանորոգութեան մեծ կարօտութիւն ունի։

Այս հաշիւը ներկայացնելով Ձեր յարգութեանցը իրրև գործին տեղեակ ոք, յայտնում եմ որ դպրոցը Սեպտեմբերին չէ կարող բացուել, եթէ հասարակութիւնը չըկամենայ լուրջ ուշադրութիւն դարձնել և, եթէ մեծի պահոցս մէջ հասարակական դաշնադրութեան համեմատ տուգանքի փողերը չըյատկացուին դպրոցին, որովհետև գուցէ դպրոցը չունենայ ձրի դասատուներ, իսկ վճարելու համար դպրոցի մուտքերն անբաւական են։

Խնամակալուհի Վաղարշապատու Օրիորդական Հոգ. Ծխակ. Դպրոցի

Ա. Օհանջանեան.

Ի 28 Մայիսի 1884 թ.

Ամսոյս 17 ին Կիւրակէ օրը Ս. Պատարագից յետոյ ճեմարանի այս տարուայ ուսումնաւարտների խնդրանքով Հանգուցեալ Տ. Գէորգ Դ.ի գերեզմանի վերայ կատարուեց Հոգեհանգիստ և Հոգեհանգստեան ժամանակ կարդացուեց հետևեալ ճառը։

ՀՐԱԺԵՇՏ ՇԻՐՄԻՆ ԳԷՈՐԳԱՑ Դ.Ի

ՎԵՀԱՓԱՌ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՑՈՅ.

Սովորութիւն է ազգաց ի նախնի ժամանակաց հետէ՝ պսակել յաղթական դափնեօք զճակատս դիւցազանց և քաջ պատերազմողաց ի վերայ հայրենեաց և հռչակել զնոսա յաշխարհախուսմբ հանդէսս դարուց ի դարս։

Բայց ըստ յառաջել ժամանակաց նուաղեցան յաչս աշխարհի փայլք դափնեաց գոռ մրցողաց ի դաշտ պատերազմի և ոչ ըստ արժանւոյն մեծարեալն ի հնումն մրցանակք վարողաց զբարոյական մարտ հայրենեաց նորս զգեցան փայլս։ Եւ այս ըստ ճշմարտութեան եթէ հոգի առաւել է քան զմարմին։ Ունել ունէր և մերս հայրենի աշխարհ զարս անուանիս յզկնեացդ։ յորոց էր և Հայրապետս այս։ որ արդ դնի ի հող գերեզմանի։

Գէորգ Դ. արիաբար մղեաց մարտ ընդդէմ խաւարին տգիտութեան։ որ հարեալ բանակ յաշխարհի մերում հասուցանէր անհնարին չարիս և ըստ արութեան բոլորեաց զգլխով իւր զդալարագեղ բրաբիոն։ զոր խամրել չկարեն ոչ կիզիչ ճառագայթք արեգական և ոչ հողմունք խորշակաբերք և որ մնասցէ յարազուարճ զցայգ և զցերեկ։ զամառն և զգարուն։ զաշուն և ըզձմեռն։ Ապաքէն յայտ իսկ է։ եթէ ազգի։ որոյ տարագրեալ է ի հայրենի երկրէն։ որոյ սպառեալ են գրեա՛ թէ զօրութիւնք եթէ նիւթական և եթէ բարոյական։ մնայ գլորիլ յանդունդս